

Renata Sawicka

OPIS WYBRANYCH METOD AKTYWIZUJĄCYCH

Spis treści:

I. Streszczenie.....	2
II. Wstęp.....	3
III. Wybrane metody aktywizujące.....	5
3.1. Metody dramowe.....	5
3.2. Techniki twórczego myślenia.....	6
3.3. Metody integracyjne.....	7
3.4. Metody rozwiązywania problemów.....	8
3.5. Metoda projektu.....	10
IV. Zakończenie.....	12
Spis wykorzystanej literatury.....	13

I. STRESZCZENIE

Praca opisuje niektóre metody aktywizujące. Są to metody, które możemy wykorzystać w szkole lub przedszkolu. Pozwalają one wprowadzić ożywienie na lekcji. Dzieci angażują się emocjonalnie, są aktywne w sferze percepcyjnej, ruchowej, werbalnej oraz motywacyjnej. W niniejszej pracy opisane są metody dramowe, dzięki którym dzieci łatwiej nawiązują kontakty z rówieśnikami, wprowadzają w dobry nastrój, rozbudzają wiarę we własne siły, odrywają od rzeczywistości, itp.

Znajdziemy tu również opis technik twórczego myślenia jak: wizualizacja pojęć abstrakcyjnych, łańcuch skojarzeń, transformowanie i słowa – klucze. Następnie znajdziemy opis metod integracyjnych. Pozwalają one dzieciom lepiej się poznać, wzmacniają więzi, rozwijają empatię. Znajdziemy tu również opis metod najczęściej wykorzystywanych w rozwiązywaniu problemów, jak burza mózgów i jej modyfikacja – technika 635. Następnie dowiemy się o projekcie, który można stosować na wszystkich przedmiotach.

WSTĘP

Metody aktywizujące są to metody nauczania, w których aktywność uczniów przewyższa aktywność nauczyciela. Są to metody, które aktywizują do myślenia, poszukiwania, badania czyli do aktywności. Oczywiście nauczyciel powinien stworzyć uczniom przestrzeń do samodzielnej pracy, działania, tak aby sprzyjała poszukiwaniu, rozwiązywaniu problemów i uczeniu się. To od niego zależy, czy zajęcia będą realizowane w sposób aktywny. Pełni on funkcję organizatora. Nauczyciel musi być dobrze przygotowany do zajęć, przewidywać indywidualne trudności, umiejętnie odnosić się do efektów i wytworów aktywności dzieci. Musi go cechować skuteczny sposób komunikowania się. Powinien zachęcać do działania, wykorzystywać istniejące i tworzyć nowe sytuacje edukacyjne i społeczne. Poza tym powinien znać psychologię rozwojową dziecka oraz możliwe odstępstwa mieszczące się w normie i wykraczające poza nią. Nauczyciel musi cechować się wysokim poziomem empatii, aby potrafić w razie potrzeby występować w obronie dziecka, rozumieć różne jego zachowania w różnych sytuacjach edukacyjnych i społecznych. Powinien potrafić pełnić funkcje rozjemcy, autorytetu i organizatora – inicjatora. Nauczyciel powinien czuć się odpowiedzialny za powierzone mu dzieci. [1], [2], [4]

Wybór konkretnej metody, a także sposób jej realizacji zależy od tego, z jaką grupą uczniów pracujemy. Każda grupa jest przecież inna (pod względem zainteresowań, potrzeb, możliwości). Powinniśmy zatem poznawać uczniów, między innymi poprzez rozmowy z nimi, obserwację i wymianę opinii z innymi nauczycielami. Ponadto na wybór metody mają wpływ takie czynniki, jak liczebność klasy, wcześniejsze doświadczenia uczniów, otoczenie fizyczne (np. układ mebli w sali).

Dzięki metodom aktywizującym dziecko uczy się:

- działać twórczo i współdziałać,
- porozumiewać się,
- patrzeć w głąb siebie (próby uświadamiania swoich pragnień, myśli, uczuć, marzeń),
- poznawać siebie, zdobywać pewność siebie. [1]

Opisane w niniejszej pracy metody aktywizujące opierają się przede wszystkim na pracy we współpracy. Taki styl pracy przyniesie wiele korzyści edukacyjnych i rozwojowych:

- stworzy dobry klimat,
- zwiększy poczucie bezpieczeństwa, nie stresuje,
- daje możliwość wymiany doświadczeń,
- daje okazję do rozmów, negocjowania , dyskusowania,
- pomaga dostrzec siebie na tle grupy,
- stwarza poczucie przynależności do grupy,
- zwiększa odpowiedzialność za siebie i innych,
- kształci umiejętność współpracy,
- poprawia relacje między uczniami,
- wspomaga zachowania prospołeczne,
- szczególnie pomaga dzieciom mniej zdolnym, nieśmiałym i niepełnosprawnym. [1]

III. WYBRANE METODY AKTYWIZUJĄCE

3.1. METODY DRAMOWE

Dramę chętnie wykorzystujemy w pracy ze względu na naturalną skłonność dziecka do naśladownictwa. Głównym działaniem dramy jest wchodzenie w rolę. Dziecko musi wczuć się w odgrywaną postać i ukazać swój sposób przeżycia danej sytuacji, musi znaleźć własne rozwiązania problemu. Dzieci nie uczą się ról na pamięć ponieważ drama nie ma formy przedstawienia teatralnego. Improvizują, działają bez scenariusza według własnego pomysłu. Pomimo, że całość postępowania mieści się w obszarze fikcji, możemy je nauczyć właściwych reakcji wobec rzeczywistych trudności i zagrożeń. Przeżyte zdarzenia mogą być formą sprawdzianu przed zachowaniem się w autentycznej sytuacji. Drama umożliwia odkrywanie właściwych postaw, dokonywania pozytywnych zmian zachowania. Sprzyja rozwijaniu zdolności intelektualnej, emocjonalnej i ruchowej. Drama wzmacnia więź koleżeńską oraz poczucie współpracy. Pomaga w nawiązywaniu emocjonalnych kontaktów z rówieśnikami. Metoda ta odrywa dziecko od codziennej rzeczywistości, rozładowuje kompleksy i napięcia psychiczne, rozbudza wiarę we własne siły [1], [2]

Wyróżniamy następujące techniki dramowe:

- rozmowa, wywiad,
- pantomima,
- żywe obrazy,
- symulacje.[2]

Najprostszym wariantem dramy jest rozmowa na określony temat w zespołach dwuosobowych. Innym sposobem bycia w roli jest wywiad, zależnie od sytuacji, oficjalny lub indywidualny, dwuosobowy lub w dużej grupie. Taka rozmowa rozwija język ciała, ułatwia wejście w rolę, pomaga w koncentracji. Uczy zrozumiałego komunikowania się oraz słownego uzewnętrzniania emocji.[2]

Inną techniką, która pomaga w koncentracji czy też pozwala na ujawnianie swoich uczuć, emocji jest pantomima. Jest to połączenie ruchu, gestu i mimiki. Dzięki niej dziecko rozwija wyobraźnię, pomysłowość, plastykę ciała oraz ułatwia wchodzenie w rolę. [2]

Kolejną techniką dramy jest żywy obraz. Przeznaczony dla kilku osób, w którym zostaje uchwycone zdarzenie w najbardziej dramatycznym momencie i zatrzymane jak na fotografii. [2]

Symulacje natomiast są to demonstracje typowych relacji społecznych o ustalonych celach. Specyficznym rodzajem symulacji jest gra edukacyjna, która bazuje na współzawodnictwie. Wiele takich gier jest efektywnym sposobem ćwiczenia użytecznych umiejętności, czy pojęć z zakresu prawa, geografii, itp. Warto je stosować ze względu na wysokie walory motywacyjne. [2]

3.2. TECHNIKI TWÓRCZEGO MYŚLENIA

Trening twórczości to system ćwiczeń umożliwiających samodzielne spojrzenie na nową sytuację i poszukiwanie rozwiązań zgodnie z własnymi pomysłami. Stosowane są one w celu zwiększenia giętkości myślenia, pomysłowości, wrażliwości intelektualnej, umiejętności rozwiązywania problemów jak również potencjału twórczego. W tych ćwiczeniach nauczyciel nie ocenia żadnej propozycji rozwiązania, ponieważ wielość rozwiązań jest wartością samą w sobie. Są to ćwiczenia:

- **wizualizacja pojęć abstrakcyjnych** – dzieci przedstawiają je za pomocą rysunku. Np. rysując emocje jak radość nie rysują człowieka uśmiechniętego tylko radość. Pod koniec zajęć uczniowie wspólnie analizują swoje rysunki. Dochodzą do wniosku, że środki plastyczne mogą być ekwiwalentem emocji.

- **łańcuch skojarzeń** – podajemy uczniom jakiś wyraz i zapisujemy na środku tablicy. Dzieci zapisują swoje skojarzenia, które kojarzą im się z tym słowem. Skojarzenia te będą budziły następne skojarzenia i tak powstaną łańcuchy, jak np. chleb – żyto – wieś – Janko Muzykant – Sienkiewicz – nagroda Nobla. Następnie skracamy łańcuch do czterech, trzech elementów i odwracamy to ćwiczenie tworząc łańcuch skojarzeń pośrednich.

- **transformowanie** – jest to umiejętność zmieniania cech jakiegoś przedmiotu, zjawiska czy sytuacji. Można powiększać, pomniejszać lub może być to łańcuch obrazów. Tę formę ćwiczeń wykorzystać można podczas interpretacji prozy posługujących się obrazowaniem przekształcającym lub fantastycznym.

- **słowa – klucze** – w wypowiedzi uczniowie poszukują pojęć o kluczowym znaczeniu. Ćwiczenia takie kształtują umiejętność analizy sytuacji i związku jej przedstawiania. Uczy poszukiwania, wykorzystywania i porządkowania informacji tekstowych. [2]

3.3. METODY INTEGRACYJNE

Metody te, jak sama nazwa wskazuje, integrują członków grupy. Doskonałą komunikację, pozwalają uczestnikom zajęć lepiej się poznać. Poza tym pomagają przezwyciężyć nieśmiałość, pozbyć się tremy, wzmacniają więzi, rozwijają empatię. Metody te wprowadzają w dobry nastrój i życzliwą atmosferę. Umożliwiają wszystkim aktywną współpracę bez podziału na bawiących się i obserwatorów. [1]

Jedną z najprostszych technik integracyjnych jest krasnoludek. Można ją stosować na różnych przedmiotach. Krasnoludkiem może być wszystko czym można rzucać do siebie, np. maskotka, piłeczka. Dzieci siedzą w kręgu, a my proponujemy dokończyć jakieś zdanie. Krasnoludka podajemy swojemu sąsiadowi po dokończeniu rozpoczętego zdania. Innym razem możemy podać rzeczownik, a dzieci wymyślają przymiotniki rozpoczynające się na określonej literę.[3]

Kolejną techniką metody aktywizującej jest pajęczynka. Można ją zastosować na wielu lekcjach, wszystko zależy od pomysłowości nauczyciela. Dzieci siedząc w kręgu bawią się kłębkami nici. Odrzucają go do koleżanek i kolegów, najlepiej po przekątnej. W efekcie końcowym z nitki powstaje pajęczynka. Przy pomocy takiej techniki dzieci mogą poznawać, dodawać, odejmować, poznawać swoje imiona, mówić sobie coś dobrego, itp. [3]

Istotną techniką metod integracyjnych jest graffiti. Dzięki niej można:
a)rozwiązywać w sposób twórczy problemy,
b)wytworzyć lub wzmocnić dobry klimat w grupie,
c)kształcić myślenie twórcze.

Chcąc prowadzić zajęcia tą metodą dzielimy klasę na pięć grup, każda z nich otrzymuje plakat na którym napisane jest niedokończone zdanie. Należy wpisywać u dołu plakatu wymyślane zakończenia zdania. Następnie należy zagiąć dół plakatu z zapisanym zdaniem. Plakaty krążą od grupy do grupy. Na koniec rozwieszamy je i czytamy rozwiązania. Uczniowie poznają wiele pomysłów dotyczących jednego tematu. [3]

3.4. METODY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW

Nazywane też metodą problemową. Jest to samodzielna lub grupowa praca ucznia. Temat i cele lekcji są z góry znane. Jest to praca pod kierunkiem nauczyciela, przy użyciu podręcznika lub innych pomocy dydaktycznych. Istotą pracy jest poszukiwanie możliwych rozwiązań postawionego problemu. [2]

Najczęściej wykorzystywaną metodą rozwiązywania problemów jest **burza mózgów**, zwana też giełdą pomysłów, fabryką pomysłów, metodą Osborna. Bywa wstępem do rozwiązywania problemów – występuje wspólnie z innymi technikami w tym zakresie. Składa się ona z kilku etapów:

- zdefiniowanie problemu,
- poszukiwanie rozwiązań,
- analiza zgłoszonych pomysłów,
- zastosowanie pomysłów, rozwiązań w praktyce.[3],[4]

Warto zauważyć, że trzeci z tych etapów jest raczej do wykorzystania efektów burzy mózgów, niż jej integralną częścią.

Podstawowe zalety burzy mózgów są następujące:

- W jej wyniku powstaje dużo wysokiej jakości pomysłów. Korzystając z wzajemnej inspiracji uczestnicy zajęć tworzą dużo więcej rozwiązań, niż udałoby się im wyprodukować, gdyż każdy pracował indywidualnie.
- Akceptacja wszystkich pomysłów zmniejsza niebezpieczeństwo przeoczenia wartościowego rozwiązania.
- Wzmaga kreatywność grupy, jednocześnie ucząc słuchania się nawzajem i powstrzymywania się od krytyki cudzych wypowiedzi.
- Jest to metoda łatwa w zastosowaniu, nie wymagająca wyposażenia technicznego ani specjalnego przygotowania.

Wadą burzy mózgów (a jednocześnie zaletą) jest to, że jej powodzenie uzależnione jest od konieczności zaangażowania się całej grupy. Jeżeli mamy do czynienia z grupą, która z jakiegoś powodu nie chce brać udziału w zajęciach lub jej członkowie uważają, że nie mają pomysłów, którymi mogliby podzielić się z innymi, to może dojść do sytuacji przedłużającego się myślenia.

Burza mózgów zapoczątkowuje jedynie pewien proces. W jej wyniku otrzymujemy zbiór pomysłów, ale daleko jeszcze do gotowych rozwiązań. Na grupę czekają następne działania: ustalenie kryteriów wyboru, wybranie użytecznych dla realizacji celów grupy pomysłów, oraz opracowanie ich tak, aby mogły zostać wprowadzone w życie.

Burza mózgów jest to metoda pozwalająca na otrzymanie w krótkim czasie dużej ilości zróżnicowanych rozwiązań jakiegoś problemu. Można ją stosować zarówno wtedy, gdy zależy nam na znalezieniu praktycznego rozwiązania danej kwestii i wprowadzeniu go w życie, jak i wtedy (co podczas lekcji zdarza się częściej), gdy chcemy pobudzić grupę do twórczego myślenia, ukazując jak wiele jest rozmaitych rozwiązań postawionego problemu.

Burza mózgów została spopularyzowana w latach sześćdziesiątych przez Alexa Osborn'a jako technika pobudzająca wynalazczość w rozwiązywaniu problemów technicznych oraz kwestii związanych z zarządzaniem dużymi przedsiębiorstwami.

Podstawowym jej celem jest duża liczba zróżnicowanych rozwiązań jednego problemu. Podczas takich zajęć nie wolno krytykować czyichś pomysłów. Hałas, śmiech są elementami sprzyjającymi tworzeniu pomysłów. Nauczyciel powinien stawiać problemy otwarte, takie, które mogą mieć wiele rozwiązań. Pomysły należy zapisywać w formie podanej przez dzieci. Ważna jest liczba a nie jakość tych pomysłów. Zastosowanie tej metody pozwala na włączenie wszystkich uczniów do pracy, szybkie zgromadzenie pomysłów, sprawdzenie posiadanej wiedzy. [3] Metoda ta pozwala na zniesienie zahamowań powstrzymujących ludzi przed posłużeniem się całym zasobem posiadanych wiadomości. Ta cecha burzy mózgów jest szczególnie ważna w szkole, w której zazwyczaj działają bardzo silne mechanizmy cenzury zewnętrznej (oczekiwanie od uczniów prawidłowych odpowiedzi) jak i cenzury wewnętrznej (nie mam nic wartościowego do powiedzenia).

Inną formą rozwiązywania problemów jest technika **635**. Jej nazwa wiąże się z organizacją pracy
6 oznacza liczbę osób lub grup
3 to liczba rozwiązań wpisanych przez osobę lub grupę w jednej rundzie
5 oznacza liczbę rund.

Jest to technika, dzięki której można rozwiązywać różnorodne problemy. Jest ona modyfikacją burzy mózgów. Różni się tylko sposobem organizacji i przeprowadzenia sesji twórczej. Zmusza do aktywności umysłowej poprzez konieczność szybkiego zgłaszania rozwiązań. Nowe, a nawet szalone pomysły czynią technikę atrakcyjną dla dzieci. Należy wcześniej przygotować kartki z ponumerowanymi miejscami na wpisywanie pomysłów (od 1 do 6).

Klasę dzielimy na sześć grup. Każdej dajemy kartkę. Formułujemy problem w postaci pytania. Zadaniem każdej grupy jest wpisanie trzech rozwiązań problemu na podanej kartce. Następnie grupy przekazują sobie kartki w kierunku zgodnym z ruchem wskazówek. Teraz dzieci zapoznają się z pomysłami kolegów i wymyślają nowe rozwiązania. I tak pięć razy. Technikę tą możemy modyfikować w zależności od liczby dzieci i ich możliwości. [3]

3.5. METODA PROJEKTU

Wielość podejść do metody projektu, jej zastosowań oraz konkretnych rozwiązań wynikających z wypracowanego warsztatu pracy nauczyciela, nie pozwala współcześnie na podanie jednej powszechnie obowiązującej definicji tej metody.

Jest to metoda uczenia się, stosowana w nauczaniu wielu przedmiotów. Polega na tym, że to uczniowie realizują samodzielnie lub w grupach duże zadanie, obszerniejsze niż tradycyjna praca domowa. Projekt bywa nazywany multimetodą, gdyż w zależności od zakresu i tematu zawiera w sobie różne metody i techniki pracy.

Za twórcę projektu - nowego sposobu uczenia się poprzez rozwiązywanie problemów uznaje się działania Johna Deweya. Opisanie i zdefiniowanie metody projektu zajął się William H. Kilpatrick. Uważał on, iż uczniowie powinni sami zdobywać wiadomości. Swoje umiejętności powinni sprawdzać w sytuacjach życiowych, a nie przyswajać wiedzę tylko teoretycznie. Projekt jest naczelną zasadą dydaktyczną, a nie metodą kształcenia.

Projekt charakteryzuje:

- określony cel i metoda pracy,
- wyznaczony termin realizacji zadania,
- znane są osoby odpowiedzialne za jego realizację, podział ról i zadań,
- znane są kryteria oceny, przygotowane przez nauczyciela w formie instrukcji,
- uczniowie mogą pracować indywidualnie lub grupowo,
- końcowa praca prezentowana jest publicznie. [2], [4]

Wyróżniamy różne rodzaje projektów:

1. Badawczy – polega na zebraniu i usystematyzowaniu informacji o zagadnieniach z określonej dziedziny wiedzy. Zadanie przedstawić można wywiadem, esejem, rysunkiem itp.
2. Konceptyjny - uczniowie wykonują model symulacji działania, który można wykorzystać w rzeczywistości, np. model zaopatrzenia w wodę źródlaną jakiejś miejscowości.
3. Praktyczny – opracowanie przez uczniów praktycznych rozwiązań problemów dla szkoły czy społeczności. Np. redakcja i wydanie gazetki szkolnej, posadzenie drzew w parku, itp.
4. Działania lokalnego – polega na podjęciu jakiejś akcji w środowisku lokalnym, szkole np. sprzątnięcie świata, moje miasto. Wynik końcowy przedstawić można w postaci fotografii lub ilustracji. [2], [4]

Elementy składowe projektu:

1. Tytuł
2. Wstęp
3. Opis problemu
4. Cel
5. Adresat
6. Termin realizacji
7. Osoba koordynatora
8. Sposób realizacji
9. Harmonogram
10. Budżet
11. Sposób prezentacji
12. Sposób ewaluacji
13. Miernik sukcesu

Istotą metody projektów jest samodzielna praca uczniów (często w grupach), w trakcie której mają oni możliwość praktykowania całego szeregu umiejętności podstawowych dla edukacji obywatelskiej. Niektóre z tych umiejętności są bardziej typowe dla określonych etapów realizacji projektu, a także dla określonego typu projektu (badawczy, działania lokalnego), inne przewijają się przez wszystkie etapy. Jeżeli uczniowie realizują swe zadania w grupach, to cały czas rozwijają następujące umiejętności:

- podejmowania decyzji grupowych;
- rozwiązywania konfliktów;
- wyrażania własnych opinii i słuchania opinii innych osób;
- poszukiwania kompromisu;
- dyskutowania;
- dzielenia się rolami w grupie (oraz związanymi z nimi zadaniami)
- dokonywania oceny pracy grupy.

Natomiast jeśli jest to realizowany w grupie projekt działania lokalnego, to uczniowie mają okazję rozwinąć także dodatkowe umiejętności:

- układanie harmonogramów działań;
- planowania i rozliczania budżetu (jeśli projekt zakłada np. zdobycie pieniędzy na jakiś cel);
- poszukiwanie sojuszników, którzy wsparliby realizację planowanych działań;
- przewidywania trudności w realizacji projektu i radzenia sobie z nimi.

IV. ZAKOŃCZENIE

Metody aktywizujące to takie sposoby działania, które zachęcą dziecko do poznawania i uczenia się, a w konsekwencji staną się impulsem do jego rozwoju:

- pomogą lepiej zrozumieć nowe zagadnienia,
- ułatwią zapamiętywanie,
- rozwiną samodzielne myślenie, pomysłowość oraz wyobraźnię,
- rozbudzą zainteresowania,
- umożliwią emocjonalne zaangażowanie,
- pozwolą wprowadzić w poznanie problematyki odległej i obcej,
- wywołą różnorodne rodzaje aktywności dziecka. [1]

Pracując metodami aktywnymi wykorzystujemy potencjał dzieci, stwarzamy możliwości uczenia się od innych. Wspólne zadania wymuszają współpracę, poszukiwanie wspólnych rozwiązań, konieczność kompromisu, a także podejmowania decyzji. Budzą się emocje, zaangażowanie, odpowiedzialność i radość współdziałania. Skuteczność opisanych metod zależy przede wszystkim od nauczyciela, jego zaangażowania w organizację zajęć, umiejętnego pokierowania samodzielną pracą dzieci, postawionych w roli aktywnych poszukiwaczy rozwiązania problemu i nowej wiedzy. Uniwersalny charakter metod aktywizujących pozwala na poszukiwanie i dostosowanie tego typu rozwiązań do zadań pedagoga. [1]

Spis wykorzystanej literatury:

1. Folejewska Ryta, Zarzycka Irena „Spróbujmy inaczej”, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2005
2. Chałas Krystyna, Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce : w poszukiwaniu strategii edukacyjnych zreformowanej szkoły, Nowa Era, 2000
3. Jadczyk Maria „Interaktywne metody nauczania z przykładowymi konspektami”, Wydawnictwo Bea – Bleja
4. Krzyżewska Jadwiga „Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej”, część 1, Wydawca AU OMEGA, Suwałki 1998
5. Kubiczak Bożena „Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się”, Wydawnictwo Nowik, Opole 2007